

КОСТЮЧЕНКО М. С.,
здобувач кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого)

УДК 504.453+351.777.6(477)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ДЛЯ РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПОТРЕБ НА УМОВАХ ОРЕНДИ

Статтю присвячено вивченню особливостей використання водних об'єктів на умовах оренди для рибогосподарських потреб. Встановлено, що для потреб аквакультури в оренду можуть надаватися рибогосподарські водні об'єкти та їх частини, рибогосподарські технологічні водойми та акваторії (водний простір) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України.

Ключові слова: водний об'єкт, оренда, рибогосподарські потреби, аквакультура.

Статья посвящена изучению особенностей использования водных объектов на условиях аренды для рыбохозяйственных нужд. Установлено, что для нужд аквакультуры в аренду могут предоставляться рыбохозяйственные водные объекты или их части, рыбохозяйственные технологические водоёмы и акватории (водное пространство) внутренних морских вод, территориального моря, исключительной (морской) экономической зоны Украины.

Ключевые слова: водный объект, аренда, рыбохозяйственные нужды, аквакультура.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the water objects' uses the lease for the needs of fishery. It is established that the fishery water bodies or their parties, the fishery technical reservoirs and water areas of inland sea, territorial sea and exclusive (maritime) economic zone of Ukraine can be leased out for the needs of aquaculture.

Key words: water object, lease, fishery needs, aquaculture.

Вступ. Рибне господарство становить важливу складову національної економіки України. За даними Державної служби статистики України, у нашій державі за перше півріччя 2014 року було виловлено більше 35 000 тон водних біологічних ресурсів [1]. Аналіз же судової практики в справах щодо використання водних об'єктів на умовах оренди свідчить, що пріоритетним є їх використання саме для рибогосподарських потреб [2]. У зв'язку з чим окремого дослідження потребують відносини з використання водних об'єктів для рибогосподарських потреб на умовах оренди.

Постановка завдання. Питання використання водних об'єктів на умовах оренди для рибогосподарських потреб теорією екологічного права окремо не вивчалися. Деякі особливості використання водних об'єктів на умовах оренди взагалі підіймалися в роботах фахівців у сфері екологічного права в контексті дослідження суміжних питань. У межах вивчення особливостей використання та охорони малих річок в Україні питання оренди водних об'єктів підіймалося в роботах В.І. Гордєєва та І.В. Труфан. Частково питання розглядалося

в роботі В.О. Джуган, присвяченій особливостям правового регулювання використання та охорони вод в Україні. Загальний порядок передачі в користування на умовах оренди водних об'єктів аналізували також у своїх роботах В.І. Андрейцев, М.М. Бринчук, Т.Р. Короткий, А.К. Соколова, О.М. Шуміло та деякі інші. Отже, метою статті є вивчення особливостей використання водних об'єктів на умовах оренди для рибогосподарських потреб.

Результати дослідження. Можливість передачі в користування на умовах оренди водних об'єктів для рибогосподарських потреб передбачена ч. 1 ст. 51 Водного кодексу України [3]. Проте чинне законодавство України не оперує терміном «рибогосподарські потреби». Ст. 1 Закону України «Про аквакультуру» визначає термін «аквакультура» (або «рибництво»), який означає сільськогосподарську діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури в повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг [4]. Термін «рибництво» закріплений також і в ст. 1 Водного кодексу України та означає «штучне розведення та відтворення риби та інших водних живих ресурсів» [3].

Ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» визначає терміни «рибальство» та «рибогосподарська діяльність» [5]. Рибальством визнається добування водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах. Рибогосподарською діяльністю є діяльність юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, пов'язана з вивченням водних біоресурсів, їх охороною, відтворенням, спеціальним використанням, переробкою, реалізацією тощо.

З аналізу вищевказаних правових категорій, які характеризують види діяльності, пов'язані із розведенням та виловом водних живих ресурсів, не можна однозначно стверджувати, що до діяльності із задоволення рибогосподарських потреб можна віднести кожен із вищевикладених.

Проте особливості передачі водних об'єктів у користування на умовах оренди встановлені лише відносно використання водних об'єктів для потреб рибництва (аквакультури). Так, у ст. 51 Водного кодексу України передбачена можливість використання для потреб рибництва частин водних об'єктів. Вказується, що надання частин рибогосподарських водних об'єктів у користування для цілей аквакультури регулюється Законом України «Про аквакультуру» [3].

Ст. 14 Закону України «Про аквакультуру» визначає особливості використання окремих видів водойм для потреб аквакультури, зокрема особливості використання рибогосподарських водних об'єктів, рибогосподарських технологічних водойм, акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України [4].

Особливості використання рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) для потреб аквакультури. Ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» встановлює, що рибогосподарським водним об'єктом (його частиною) є водний об'єкт (його частина), що використовується або може використовуватися для цілей рибного господарства [5]. Рибогосподарські водні об'єкти надаються в користування на умовах оренди в загальному порядку, передбаченому Водним та Земельним кодексами України разом із земельною ділянкою водного фонду.

Частини ж рибогосподарського водного об'єкту надаються в користування на умовах оренди юридичним чи фізичним особам органами, які здійснюють розпорядження земельними ділянками під водою (водним простором) відповідно до Земельного кодексу України, лише для розміщення плавучих рибницьких садків (ст. 14 Закону України «Про аквакультуру») [4]. У такому разі межі наданої в користування частини рибогосподарського водного об'єкта визначаються координатами відведеної акваторії. Відведення земельної ділянки водно-

го фонду під водою (водним простором) та встановлення її меж у природі (на місцевості) не здійснюються.

Плата за використання цілих рибогосподарських водних об'єктів визначається в загальному порядку, визначеному для всіх інших водних об'єктів відповідно до Методики визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти [6].

Розмір орендної плати за використання частини рибогосподарського водного об'єкта визначається в порядку, встановленому самостійною Методикою визначення розміру плати за використання на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта, рибогосподарської технологічної водойми [7].

Особливості використання рибогосподарських технологічних водойм. Ст. 1 Закону України «Про аквакультуру» визначає рибогосподарською технологічною водоймою штучно створену водойму спеціального технологічного призначення, що визначається технічним проектом та/або паспортом, яка наповнюється штучно за допомогою гідротехнічних споруд і пристроїв і призначена для створення умов існування і розвитку об'єктів аквакультури [4].

Рибогосподарські технологічні водойми надаються в користування для цілей аквакультури юридичним чи фізичним особам у загальному порядку, встановленому ст. 51 Водного кодексу України, разом із земельними ділянками водного фонду відповідно до приписів Земельного кодексу України. При передачі в оренду рибогосподарської технологічної водойми одночасно можуть передаватися в користування гідротехнічні споруди.

Особливістю передачі в користування на умовах оренди рибогосподарських технологічних водойм є необхідність розробки паспорта рибогосподарської технологічної водойми відповідно до Порядку розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України [8].

Цією ж нормою передбачається можливість передачі в користування рибогосподарської технологічної водойми за наявності технічного проекту такої водойми. Однак порядок його розробки та затвердження на нормативно-правовому рівні не врегульований, що потребує окремої уваги законодавця.

Об'єктом користування на умовах оренди рибогосподарської технологічної водойми є земельна ділянка під водою, у межах якої здійснюється аквакультура, та вода (водний простір), які в комплексі одночасно надаються в користування одній і тій самій юридичній чи фізичній особі.

Плата за користування на умовах оренди рибогосподарською технологічною водоймою складається з орендної плати за використання земельних ділянок та орендної плати за рибогосподарську технологічну водойму. Розмір орендної плати за використання рибогосподарської технологічної водойми визначається відповідно до Методики визначення розміру плати за використання на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта, рибогосподарської технологічної водойми [7].

Особливості надання в користування акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України. Ч. 4 ст. 14 Закону України «Про аквакультуру» встановлює, що надання в користування об'єктів здійснюється Кабінетом Міністрів України [4]. Встановлюється, що при наданні Кабінетом Міністрів України юридичній чи фізичній особі в користування на умовах оренди акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, а також виключної (морської) економічної зони України органи, що відповідно до Земельного кодексу України здійснюють розпорядження земельними ділянками, можуть надавати юридичній чи фізичній особі в користування на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення.

При наданні Кабінетом Міністрів України в користування на умовах оренди акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, а також виключної (морської) економічної зони України відведення земельної ділянки водного фонду під водою (водним простором) та встановлення її меж у природі (на місцевості) не здійснюється.

Ч. 5 ст. 14 Закону України «Про аквакультуру» встановлює, що методика визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України має бути затверджена Кабінетом Міністрів України [4]. Однак на момент написання статті вказана методика не була прийнята. Розроблений лише проект відповідної постанови Кабінету Міністрів України, який був оприлюднений на офіційному Інтернет-сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України для ознайомлення [9].

У зв'язку з відсутністю Методики визначення розміру орендної плати за використання цієї групи водних об'єктів створюється юридична перешкода в отриманні їх в користування на умовах оренди. Таким чином звертається увага на необхідність прийняття Методики визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України.

Окремо необхідно відзначити, що ст. 14 Закону України «Про аквакультуру» закріплює істотні умови договору оренди частини рибогосподарського водного об'єкта та оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, до яких відносять:

- об'єкт оренди;
- строк дії договору;
- орендну плату із зазначенням її розміру, індексації, форм платежу, строків, порядку внесення і перегляду та відповідальності за її несплату;
- умови використання частини рибогосподарського водного об'єкта, акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України;
- умови і строки передачі об'єкта оренди суб'єкту аквакультури;
- умови збереження стану об'єкта оренди;
- умови повернення суб'єктом аквакультури об'єкта оренди;
- встановлені обмеження (обтяження) щодо використання об'єкта оренди;
- визначення сторони, яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди чи його частини;
- відповідальність сторін.

Крім того, у договорі оренди частини рибогосподарського водного об'єкта, акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України мають визначатися зобов'язання орендаря щодо здійснення ним заходів з охорони та недопущення погіршення екологічного стану рибогосподарського водного об'єкта, акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, проведення меліоративних робіт тощо.

Варто відзначити, що при використанні водних об'єктів для вирощування та вилову водних живих ресурсів важливого значення має дотримання вимог законодавства щодо поводження із такими живими ресурсами, зокрема Законів України «Про тваринний світ», «Про аквакультуру», наказу Державного комітету рибного господарства України від 15 січня 2008 року № 4 «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах» тощо, оскільки їх порушення може стати підставою для розірвання договорів оренди водного об'єкта чи земельної ділянки водного фонду. Наприклад, ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 листопада 2013 року були залишені в силі рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими були задоволені позовні вимоги про розірвання договору оренди водного об'єкта та договору оренди земельної ділянки водного фонду через порушення вищевказаних нормативно-правових актів [10].

Постановою Вищого господарського суду України від 13 квітня 2010 року в справі № 17/108 було визнано за підставу для розірвання договору оренди водного об'єкта недотри-

мання приписів законодавства у сфері здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах [11].

Висновки. Таким чином, для потреб аквакультури в оренду можуть надаватися рибогосподарські водні об'єкти та їх частини, рибогосподарські технологічні водойми та акваторії (водний простір) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України. Порядок їх передачі врегульований Водним та Земельним кодексом України із врахуванням особливостей, визначених Законом України «Про аквакультуру».

Список використаних джерел:

1. Офіційний інтернет-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний Інтернет-сайт Єдиного державного реєстру судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
3. Водний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Про аквакультуру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5293-17>.
5. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>.
6. Про затвердження Методики визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0986-13>.
7. Про затвердження Методики визначення розміру плати за використання на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта, рибогосподарської технологічної водойми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0194-14>.
8. Про затвердження Порядку розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-14>.
9. Про затвердження Методики визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/7058>.
10. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 листопада 2013 року у справі № 6–32424св13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35475851>.
11. Постанова Вищого господарського суду України від 13 квітня 2010 року у справі № 17/108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9257199>.

